

Oeverlanda były wydarzeniem w życiu literackim Norwegii, a jego utwór z 1936 r. pt. *Nie wolno spać* przyjęto jako sygnał ostrzegawczy przed niebezpieczeństwem faszyzmu. Wyjątki z jego utworów publikowano w wydawnictwach mobilizujących do walki z okupantem hitlerowskim³³. W podkreślaniu sympatii dla polskiej walki o niepodległość Oeverland kontynuował tradycje wielkich pisarzy norweskich, Henrika Wergelanda³⁴ czy Björnstjerne Björnsona³⁵.

Również w kobiecych obozach koncentracyjnych, np. w Ravensbrück, zawiązywały się między Norweżkami i Polkami trwałe więzy koleżeństwa i przyjaźni, wyrosłej w ponurej rzeczywistości hitlerowskiego miejsca kaźni³⁶.

Część obywateli norweskich pochodzenia żydowskiego skierowali oprawcy hitlerowscy do obozów rozmieszczonych na ziemiach polskich³⁷. Niedawno Jacek Wilczur zebrał dane o transportach obywateli norweskich więzionych w Walimiu na Dolnym Śląsku, w Końskich oraz w okolicach Kętrzyna³⁸.

Po wyzwoleniu, bolesnym i trudnym problemem Norwegów był obrachunek z kolaborantami. Nazwisko ich przywódcy — Quislinga — stało się symbolem zdrady, a sądy norweskie wystawiły im świadectwo oprawców i morderców współbraci³⁹. Trwałym elementem, umacniającym tradycje demokracji i praworządności, stały się karty walki z hitleryzmem. Do rządów powojennych Norwegii wchodziło wielu byłych więźniów hitlerowskich obozów koncentracyjnych⁴⁰. Opublikowano szereg ich wspomnień, opracowań dotyczących dziejów okupacji i różnych jej problemów.

Przystąpienie rządu norweskiego do NATO w 1949 r.⁴¹ oraz związki ze Wspólnym Rynkiem — to tylko jeden z nurtów polityki norweskiej i dla jej pełnego narkreślenia konieczności jest wciąż uwzględnianie żywej w społeczeństwie norweskim pamięci o okupacji hitlerowskiej, w czasie której niejednokrotnie wspólna walka i prześladowania wiązały ich z Polakami.

Tadeusz Cieślak

GOSPODARKA NRD W 1967 R. I PLAN GOSPODARCZY NA ROK 1968

Wprowadzane sukcesywnie od 1963 r. w NRD zasady Nowego Ekonomicznego Systemu Planowania i Zarządzania (NÖS) zaczynają, jak się wydaje, dawać widoczne rezultaty. W każdym razie po okresie zwolnionego wzrostu gospodarki lat 1959—1962, kiedy to dochód społeczny wzrastał w tempie — 8,8, — 4,5, — 3,3, — 2,2 procent, rok 1963 przerwał ten cykl (+ 3,1%) i zapoczątkował okres poprawy (3,1 — 4,8 — 2,9 — 4,4 — 5). Koncepcja NÖS opracowana została dotychczas tylko jako ogólne ramy, a wypełnienie ich konkretną treścią będzie z natury rzeczy procesem długotrwałym. Z dotychczas przeprowadzonych reform, które mogłyby już mieć niejaki wpływ na wyniki ekonomiczne 1967 r. można wymienić jako

³³ *Before we go back*. London 1944, s. 18.

³⁴ W swoim krótkim życiu (1808—1845) Wergeland wystąpił jako gorący orędownik wyzwolenia narodów, m.in. pisał o niezłomnej swojej wierze w nadejście niepodległości Polski, stawiał wielkość Kościuszki.

³⁵ Krytykował polskich reakcjonistów za uciemiężanie ludności ukraińskiej, ale bronił Polaków przed zakusami germanizacyjnymi.

³⁶ Zob. np. S. Salvesen, *Forgive but do not forget*. London 1958, rozdział pt. *Maria Bortnowska*, ss. 79—82.

³⁷ *Preliminary Report...*, op. cit., s. 21.

³⁸ J. Wilczur, *Krzyż Skandynawów*. „Polityka” nr 50/1967.

³⁹ Zob. J. Andenaes, *The Post-War Proceedings against enemy collaborators*. Oslo: *Norway and the Second World War*. Oslo 1966, ss. 120—158.

⁴⁰ M.in. minister spraw zagranicznych Halvdan Lange i in.

⁴¹ J. Midgaard, *Eine kleine Geschichte Norwegens*. Oslo 1963, s. 156.

najważniejsze: reformę cen przemysłowych i wprowadzenie oprocentowania funduszu produkcyjnego (środków produkcji). Reforma cen, zakończona zasadniczo w 1967 r., miała na celu zmianę proporcji między nieodpowiadającymi obecnym warunkom gospodarczym cenami rozmaitych dóbr. Ceny te pochodziły jeszcze z okresu bezpośrednio powojennego, a intencją reformy było zbliżenie ich proporcji do proporcji obecnych kosztów produkcji. Oprocentowanie funduszu produkcyjnego, wprowadzone dotychczas tylko w niektórych przedsiębiorstwach, uchylając obowiązującą dotychczas zasadę bezpłatności dostarczanych przez państwo środków produkcji, ma służyć stymulacji optymalnego wykorzystania funduszu.

Obok powyższych reform przeprowadza się również zmiany organizacyjne. Najważniejsza z nich polega na przekształcaniu zjednoczeń przemysłowych na w dużej mierze samodzielne gospodarze jednostki i przesuwaniu równocześnie szeregu kompetencji na przedsiębiorstwa hierarchicznie niższe.

Podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego były w 1967 r. w większości wypadków korzystniejsze niż w roku poprzednim. I tak: dochód narodowy wzrósł o 5% (w 1966 r. o 4,5%), przemysłowa produkcja towarowa o 6,8% (6,5%), inwestycje o 9% (7%), budownictwo o 9,1% (3%), rolnicza produkcja zwierzęca o 4,6% (5,9%), produkcja roślinna o 10%, wydajność pracy w przemyśle o 7,2 (6%), eksport o 8% (4,4%).

Przemysł. Staranne przygotowanie powszechnego wprowadzenia w przemyśle 5-dniowego tygodnia pracy wraz ze skróceniem czasu pracy było jednym z głównych czynników podniesienia — stosunkowo bardzo znacznego — wydajności pracy. Nie tylko z powodu lepszych efektów liczonych na godzinę pracy, lecz również z powodu zredukowania ilości opuszczonych godzin.

Podkreślić należy uzyskane postępy organizacyjne i techniczne. Wprowadzono w niektórych dalszych zakładach pracę wielozmianową, podwyższając w ten sposób udział pracowników czynnych na drugiej i trzeciej zmianie do 25%. Zwiększono również zatrudnienie w ważnych strukturalnie gałęziach wytwarzania, przesuując tu pracowników głównie z kopalni węgla brunatnego, przemysłu tekstylnego i rolnictwa. Ponadto zaangażowano w przemyśle około 7 tys. nowych pracowników inżynieryjno-technicznych, co znacznie polepszyło warunki rozwoju rewolucji naukowo-technicznej, a zmiany, jakie sukcesywnie następują w kadrze technicznej, zaczynają dawać widoczne rezultaty; chociażby w formie skrócenia cyklu doprowadzania nowych wyrobów do produkcji seryjnej i tworzenia nowych form kooperacji produkcyjnej.

Rozszerzenie własnej odpowiedzialności kierownictwa zakładów i kombinatów za ich prowadzenie, co staje się możliwe przy obsadzaniu kierowniczych stanowisk ludźmi o wysokich kwalifikacjach, dało dobre wyniki.

Produkcja towarowa kluczowych zakładów przemysłowych wzrosła w 1967 r. w stosunku do roku poprzedniego następująco:

przemysł surowcowy	— o 3,7%
rudny, metalurgia i potas	— o 6,3%
przemysł chemiczny	— o 6,8%
elektrotechnika i elektronika	— o 9,5%
budowa maszyn ciężkich i urządzeń	— o 5,3%
„ obrabiarek i pojazdów	— o 5,5%
przemysł lekki	— o 6,5%
„ spożywczy	— o 4,4%

W większości zjednoczeń przemysłowych produkcja towarowa przekroczyła wielkości planowane. Przedsiębiorstwa podlegające władzom lokalnym zwiększyły produkcję o 7,5%. Współpraca ich z przedsiębiorstwami kierowanymi centralnie

w formie tworzenia zespołów produkcyjnych i kooperacyjnych doprowadziła do lepszych wyników i wytworzyła tendencję do wyrównywania się istniejących różnic w produktywności zakładów.

Centralny Zarząd Statystyki zwraca uwagę na rosnące znaczenie rytmiczności produkcji dla wyników uzyskiwanych przez gospodarke narodową i na utrzymujące się ciągle w wielu przedsiębiorstwach duże wahania produkcji w okresach miesięcznych. Można je zaobserwować zwłaszcza w pierwszych miesiącach roku.

Wykorzystanie środków trwałych poprawiło się w stosunku do 1966 r. około 4%, przy czym największy udział w postępach w tym kierunku miał m.in. przemysł chemiczny, chłodniczy i meblarski. Natomiast w wielu zakładach podległych ministerstwu przemysłu elektrotechnicznego i elektronicznego stan wykorzystania urządzeń uważa się za niewystarczający.

Wpływ wiedzy i techniki na produkcję wyraża się w opracowaniu wielu nowych produktów i nowych procesów technicznych oraz wprowadzeniu tych nowości do produkcji. Wykorzystywano przy tym w coraz szerszej mierze elektroniczne maszyny liczące, których produkcję (*Robotron 300*) uruchomiono w roku sprawozdawczym. Postęp w dziedzinie produkcji wyraża się nie tylko we wskaźniku wzrostu jej wartości — utrzymującego się w ostatnich kilku latach w granicach założeń planu perspektywicznego — lecz też w sprawniejszym funkcjonowaniu aparatu wytwórczego. Zaopatrzenie przemysłu w niektóre ważne surowce i materiały było wyraźnie lepsze niż w roku poprzednim. I tak np. przemysł przetwórczy dysponował o 13,8% większą pulą tworzyw sztucznych, o 28,4% włókien syntetycznych, a rolnictwo o 5,3% nawozów sztucznych. Zużycie materiałów zmniejszyło się o 1,5%. Ujemnym zjawiskiem w zasadniczo pozytywnym obrazie rozwoju przemysłu w 1967 r. było ponadplanowe zwiększenie się zapasów wskutek czego wzrost produkcji w mniejszych niż planowano rozmiarach wpłynął na wzrost funduszu spożycia.

Inwestycje. Postęp w tej dziedzinie był bardzo szybki. Podczas gdy w 1966 r. nakłady inwestycyjne wzrosły o 7%, to w roku sprawozdawczym o 9%, przekraczając granice ustalone w planie perspektywicznym. Skoncentrowano je głównie, intensywniej niż w latach ubiegłych, na gałęziach o podstawowym znaczeniu dla struktury gospodarczej NRD. Preferowano jednocześnie inwestycje wyposażeniowe.

Budownictwo. Godny uwagi postęp uzyskano w budownictwie, którego sprawność w 1966 r. budzić mogła zastrzeżenia. Wartość produkcji wzrosła w 1967 r. o 9,1% (w roku poprzednim 3%), a wydajność pracy o 8,6% (w 1966 r. — 6%). Postępy te uzyskano przez usprawnienia organizacyjne w przedsiębiorstwach budowlanych, racjonalniejsze wykorzystanie funduszu płac, skrócenie czasu przestojów, zmniejszenie się absencji chorobowych, jak też przez pracę wielozmianową, w której bierze udział 37% robotników (o 4% więcej niż w 1966 r.). Oddano do użytku ludności 76,6 tys. mieszkań, tj. o 11,3 tys. więcej niż w roku ubiegłym oraz szkołom 3570 izb lekcyjnych. Przemysł materiałów budowlanych pracował nadal dobrze, osiągając przyrost produkcji o 8,2% i przekraczając plan o 1,5%. Wydajność pracy wzrosła o 7,4%.

Rolnictwo. Wydajność głównych upraw przedstawiała się w 1967 r. następująco (w kwintalach na 1 ha):

Przeciętna w latach	1962—1966	1966	1967
Zboża	26,7	26,1	31,0
Ziemniaki	177,2	184,8	205,0
Buraki cukrowe	262,6	313,5	324,3
Pastewne okopowe	502,7	591,1	623,5

Wzrost wydajności wszystkich upraw należy przypisać nie tylko korzystnym warunkom atmosferycznym, lecz przede wszystkim zespołowi czynników stworzonych przez człowieka. A więc melioracjom, które podniosły wydajność gleby, stosowaniu naukowych metod agrotechnicznych, do których należy m.in. ściślejsze dotrzymywanie najkorzystniejszych terminów prac polowych itp. Ważnym elementem w uzyskaniu dobrych wyników było również postępujące kompleksowe zmechanizowanie czynności wspomagane przez kooperację poszczególnych gospodarstw. Park maszynowy rolnictwa powiększył się m.in. o 10180 traktorów, 665 kombajnów zbożowych, 800 maszyn do zbioru ziemniaków. Te wszystkie czynniki, działając w jednym kierunku, pozwoliły uzyskać najwyższe z dotychczasowych plony.

W gospodarce hodowlanej wzrost produkcji zwierzęcej wyniósł ogółem 4,6%. Produkcja przedstawia się następująco:

	wykonanie planu	wzrost w %
	w %	w stosunku do 1966 r.
Bydło rzeźne	100,9	5,5
Drób	118,6	16,6
Mleko	99,3	2,7
Jaja	102,7	3,7

Zmniejszył się natomiast stan pogłowia krów do 99,7%, świń do 99,4% i owiec do 94,3%, co może — w przypadku nieuzupełnienia pogłowia, ujemnie wpłynąć na postępy produkcji w roku następnym.

Korzystnym objawem dla przyszłego rozwoju gospodarki rolnej jest wzrost wykształconej fachowo kadry pracowników. Stan jej osiągnął w roku sprawozdawczy poziom 35,5% ogółu pracowników zatrudnionych stale w rolnictwie.

Stosunki gospodarcze z zagranicą. Znaczenie handlu zagranicznego w gospodarce NRD wzrosło w ostatnich latach o tyle, że zaczęto przypisywać mu rolę nie tylko środka uzupełniania braków, lecz również instrumentu wzrostu gospodarczego. Stanowisko takie zgodne jest zresztą z ogólną tendencją w gospodarce światowej, wykazującą szybszy wzrost handlu zagranicznego niż dochodu narodowego oraz nieproporcjonalnie szybko w stosunku do całości obrotów rosnący udział wymiany wyrobów gotowych. W obecnych warunkach gospodarczych NRD, kiedy rynek pracy pozbawiony jest rezerw i do 1970 r. potencjał pracy niemal nie wzrośnie, tylko szybki postęp techniczny może zapewnić krajowi dalszy rozwój gospodarczy. Wymaga to jednak wzmoczonego importu wysoko wydajnych maszyn i urządzeń. W takich warunkach zrozumiałą jest znaczny wzrost handlu zagranicznego. Sprawozdanie Centralnego Zarządu Statystyki stwierdza znaczne rozszerzenie stosunków gospodarczych ze Związkiem Radzieckim i innymi krajami socjalistycznymi, jak również handlu z krajami kapitalistycznymi, mimo ostrej konkurencji panującej na rynkach światowych. Ogółem eksport wzrósł o 8%. Równie ważne jak efekty ilościowe są wyniki jakościowe handlu zagranicznego. Struktura jego ulega stale od pewnego czasu zmianom korzystnym dla gospodarki NRD. Powiększa się udział wyrobów gotowych, przeważnie przemysłu metalowego, tak w imporcie, jak i w eksporcie, przy czym nieproporcjonalnie wysoko wzrósł import maszyn i urządzeń, przeważnie ze Związku Radzieckiego, mających służyć racjonalizacji w przemyśle NRD. Najważniejszym partnerem w handlu zagranicznym są nadal kraje socjalistyczne. Obróty z tymi krajami utrzymują się od kilku lat stale w granicach siedemdziesięciu kilku procent całości wymiany, przy czym najważniejszy udział ma Związek Radziecki. W okresie sprawozdawczym eksport do ZSRR wzrósł o 10,3%, a do innych krajów socjalistycznych o 7,6%. Stosunki han-

dłowe z krajami kapitalistycznymi również na ogół rozwijały się pomyślnie. Zwiększa eksport do Francji, Szwecji, Włoch i Japonii znacznie się zwiększył. Interesującym zjawiskiem jest pokaźny spadek obrotów handlowych z NRF. Od szeregu lat NRF jest drugim z kolei największym (po ZSRR) partnerem handlowym NRD z udziałem wahającym się około 10% całości obrotów. W ostatnich latach obroty miały pewną tendencję wzrostu osiągając swe maksimum w 1966 r., po czym nastąpił ich spadek o 7% w 1967 r. Przyczyną tej zmiany tendencji jest, jak podaje Zarząd Statystyki, podtrzymywanie przez rząd NRF roszczeń do wyłącznego reprezentowania Niemiec i związana z tym stanowiskiem dyskryminacyjna polityka handlowa wobec NRD.

Transport i komunikacja. Ilość przewiezionych dóbr zwiększyła się w stosunku do roku poprzedniego około 1%. Najsilniej wzrosły przewozy samochodowe, zwiększając udział transportu drogowego z 56% w 1966 r. do 58%. Pozostaje to w związku ze zmianami w jakości przewożonych dóbr, m.in. z ograniczeniem transportów węgla. W kolejnictwie udział nowoczesnych środków trakcyjnych (napęd elektryczny i dieselowski) w przewozach wzrósł do 25%.

Rozwój materialnego i kulturalnego poziomu życia ludności. Do najważniejszych elementów wzrostu stopy życia należy przede wszystkim wprowadzenie jako stałej zasady pięciodniowego tygodnia pracy, skrócenie tygodniowego czasu pracy, podwyższenie płacy minimalnej z 220 do 300 marek, przedłużenie minimalnego urlopu pracowniczego z 12 na 15 dni i podwyższenie niektórych rodzajów zasiłków rodzinnych. Dochód rodziny z dziećmi podwyższył się dzięki temu o 8% w stosunku do 1965 r., a rodziny bezdzietnej o 6,5%.

Dochody ludności wzrosły o 3,8% i znalazły równoważnik w zwiększonych o 4% obrotach handlu detalicznego, przy czym obroty środkami żywności wzrosły o 4,5% a towarami przemysłowymi o 3,4%. Udział towarów przemysłowych w obrotach handlu detalicznego nie osiągnął planowanych rozmiarów, gdyż nadal istniały rozbieżności między popytem a rodzajem produkowanych asortymentów.

Poprawa wyposażenia gospodarstw domowych w urządzenia techniczne przedstawia się następująco:

Stan na 100 gospodarstw domowych		
	1966	1967
Telewizory	54	60
Lodówki	31	38
Pralki	33	38

Poczyniono również postępy w zakresie organizacji służby zdrowia — ilość lekarzy w stosunku do liczby ludności zwiększyła się z jednego na 800 mieszkańców do jednego na 740 mieszkańców; z dobrymi rezultatami przeprowadzono masowe szczepienia przeciw odrze, zwalczano inne choroby infekcyjne, choroby układu krążenia i gruźlicę, uzyskano zmniejszenie się śmiertelności niemowląt z 23,2‰ w 1966 r. do 21,0‰.

Plan gospodarczy na 1968 rok. Zawarte w nim zadania, oparte na postanowieniach VII Zjazdu SED sprowadzają się do: a) rozwijania socjalistycznego systemu ekonomicznego jako całości i prowadzenia odpowiedniej polityki strukturalnej w gospodarce narodowej; b) konsekwentnego stosowania najbardziej nowoczesnej wiedzy organizacyjnej w dziedzinie badań naukowych i polityki strukturalnej, w procesach koncentracji przy równoczesnej automatyzacji i kompleksowej mechanizacji; c) opanowania najnowocześniejszych procesów technologicznych zgodnych z najwyższym poziomem wiedzy technicznej. W granicach tak

wytyczonych ogólnych zadań plan nakłada na gospodarke narodową obowiązek osiągnięcia maksymalnego przyrostu dochodu narodowego i najbardziej efektywnego jego zużycia oraz ustala następujące podstawowe wskaźniki:

	1968 : 1967 w %
Dochód narodowy wytworzony	105,4
rentowność funduszy własnych przemysłu socjalistycznego i budownictwa	116,5
przemysłowa produkcja towarowa	106,4
produkcja budowlana i montażowa	107,5
produkcja rolnicza brutto	102,7
inwestycje	110,7
obroty handlu zagranicznego	107,0
fundusz towarowy	103,9

Szczególnie duży nacisk kładzie się w planie na konieczność szybkiego tempa rozwoju przemysłu elektrotechnicznego, produkcji naukowych przyrządów pomiarowych oraz przemysłu chemicznego w zakresie petrochemii, tworzyw sztucznych i włókien syntetycznych — ogólnie mówiąc tych działów produkcji, których waga dla kształtowania struktury wysoko wydajnej gospodarki jest decydująca. Jako nowy element związany z Nowym Systemem Ekonomicznym (NÖS) wprowadzono do planu wskaźnik reprodukcji trwałych środków produkcyjnych, co pozwoli na mierzenie wykonania planów inwestycyjnych przedsiębiorstw i kombinatów efektywnością wszystkich istniejących i nowo zainwestowanych środków trwałych. W zakresie standardu życia przewiduje się wzrost realnych dochodów o 4% na głowę ludności i równoczesny wzrost w tym samym stosunku podaży konsumpcyjnych towarów przemysłowych i artykułów spożywczych.

Dla podkreślenia politycznego charakteru zadań planu gospodarczego na 1968 r. posłużymy się następującym wyimkiem ze wstępu do ustawy o planie:

„Wykonanie planu gospodarczego 1968 r. wzmocni i utrwali Niemiecką Republikę Demokratyczną pod względem politycznym, gospodarczym, kulturalnym i militarnym, jak również podniesie stopę życia ludności. Jest to jeden z elementów walki klasowej z imperializmem zachodniemieckim, jak też ważnym czynnikiem bezpieczeństwa europejskiego i leży w interesie wszystkich obywateli Niemieckiej Republiki Demokratycznej” *

Tadeusz Krajczycki

RYNEK PRACY NRF W OKRESIE DEPRESJI GOSPODARCZEJ¹

NRF od początku swego istnienia aż do 1964 r. znajdowała się w okresie szczególnie korzystnej koniunktury. Jedynie przełom lat 1957—1958 i 1962—1963 był nieco mniej korzystny, a tempo wzrostu gospodarczego znacznie osłabło. Mimo

* Artykuł opracowano na podstawie: *Mitteilung der Staatlichen Zentralverwaltung für Statistik über die Entwicklung der Volkswirtschaft im Jahr 1967*. „Die Wirtschaft” nr 5/1968; K. D. Seifert, 1967 — *Erfolg und Verpflichtung*. „Die Wirtschaft” nr 5/1968; *Gesetz über den Volkswirtschaftsplan 1968*. „Gesetzblatt der DDR” t. I, nr 18/1967; przemówienie G. Schürera, przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania, wygłoszone na posiedzeniu Izby Ludowej NRD („Die Wirtschaft” nr 51—52/1967); *Statistisches Jahrbuch der DDR*, 1967.

¹ B. Gleitze, dokonując oceny sytuacji gospodarczej NRF w 1967 r., podkreśla, że ostatnie załamanie gospodarki miało wyraźny charakter ostrej depresji gospodarczej w odróżnieniu od tendencji recesyjnych występujących w niektórych okresach poprzednich („WWI — Mitteilungen” nr 1/1968, ss. 1—6).